

Aita Patxi Etxeberria (Andoain 1900-1989)

Gillermo ETXEBERRIA

0.- Sarrera

0.1.- Omenaldia Andoainen

Gure artean sarri kezutzen gara memoria historiko ezaz. Hau da, gure aspaldiko eta ez hain aspaldiko kontuak eta pertsonalak erraz, errazegi ahazten ditugula alegia. Egia da, bestalde, gaur egun ematen zaigun informazio uholde, gertakari, pertsonaia eta abarren inguruan ez dirudi hain harrigarri hala izatea. Batez ere gurea bezalako hizkuntza minorizatuan puntako idazle kontsideratua izan ez den batekin.

Horien artean jarri beharrean aurkitzen gara gaur egun omentzen dugun Aita Patxi Etxeberria. Aita Patxi, idazle oparoa izanik ere, ez da agertzen euskal literatur liburuetan, edota azaltzen baldin bada, erreseina laburra izan ohi da. Ez poeta eta idazle txarra delako, baizik gure artean sarri gertatu den bezala, oso nabarmena ez den idazleak errazegi uzten ditugulako bazterrean. Arrazoin sakonik gabe eta berari buruzko azterlanik egin gabe, alegia.

Lerro hauek, eta Andoainen emango diren hitzaldi eta publikazioak autore hau argitara ematea dute helburu, andoaindar idazle hau errebindikatzea. Haren ezagutzarekin batera bere idazlanak, poesiak, gutunak eta gainerakoak ezagutzera eman eta haiek duten balio literarioa aztertzea. Hamalka harrituko da haren lanaren ugaritasunaren berri jakiten duenean.

Bestalde, Andoaingo herriak, euskara munduan balore oso ezagunak eman dituen arren, haranola hain ospatua diren Aita Larra-mendi, Rikardo Arregi, Martin Ugalde, ezin du bazterrera utzi herrian duela ehun urte jalo zen euskal idazle oparoenetakoa izan daitekeen hau.

Aita Patxi ezagutzera ematen lehen pausoa Mikel Atxaga urnietarraren eskutik etorri da. Berak "Bidegileak" bildumaren bultzatzaile eta zuzendari gisara, aurten bertan eman digu argitara Aita Patxi Etxeberriaren biografia eta liburuaren azalpen laburra Elisabete Garmendiak egina. Eta ez da izan kasualitatea Elisabete Garmendia lan honen egilea izatea, haren familiak harreman zuzena izan baitzuen Aita Patxi Etxeberriarekin, jesuita izan aurretik Ezkioko apaiz izan zenean. Geroztik ere iraun zuen harremana. Beraz Patxiaren hurbileko ezagutza duen batek egina da "Bidegileak"eko lana.

Bigarren pauso bat ere eman nahi izan du *EGAN* aldizkariak Patxi Etxeberria jesuitaren errebindikazio ekintza honetan. Azken urteetan, idazle ospetsuak direnean Euskaltzaindia izan ohi da haren Omenaldiaz arduratzen dena. Hain ospetsua ez direnenak *EGAN* eta *Euskalerraren Adiskideen Elkartearen* esku geratzen ari dira. Iragan urtean D. Nemesio Etxaniz azkoitiarrari egin genion eta aurten andoaindarra izan da gure helburua.

Beraz, *Bidegileak* -en arduradun den Mikel Atxaga batetik, eta gu, ni neu tartean, *EGAN* eta *Euskalerraren Adiskideen Elkar-tea*-ren izenean jarri ginen Andoaingo kultur arduradunekin harremanetan. Hemen ezagutu ditugu Nekane Goikoetxea, Xabier Jauregi, Jon Unanue, Ainhoa Ozaeta, Unai Balda, besteak beste. Esan beharrik ez, harrera ezinobea egin digutela, guk uste baino hobea, gure proposamen guztiak apoliatzeaz gain, inizatiba eta ekintza berriak aurrera eramateko prest jarri baitira.

Ekintza hauek, ez dira Aita Patxi Etxeberriaren ezagutzari buruzko lehen pausok besterik. Eginkizun geratzen dira hari buruzko lanen publikazioak, antologia berriak, azterlanak eta gainerakoak. Zeregin horietan zeresan handia izango du Lololako artxibategiak, han baltaude bere lan asko eta asko. Eta, batez ere, zeresan handia izango du Artxibategiko arduradun den Aita Patxi Olariagak. Alde hortatik zorte onarekin gabiltzala ezin uka. Izan ere Paxi Olariaga Lololako artxibategiko arduradun izateaz gain, jesuita beraz, Andoain-

go semea baitugu eta berak pertsonalki eta zuzenki ezagutu baitzuen gaur omentzen duguna.

Denbora da Mikel Atxaga eta ni neu Aita Patxi Olariagarekin solasean aritu ginenetik. Bertan luze aritu ginen Aita Etxeberriari buruz, Loiolako artxibategiari buruz eta egin nahi genuen omenaldiari buruz. Solasaldiaren ondoren Aita Patxi Etxeberriaren idazlanak ikusten aritu ginen, guztiz harrিতuta geratu ginelarik. Autore honek, Elisabetek argi eta garbi esaten digun bezala, nolabait esateko, betidanik izan zuen idazteko grina. Horren adibide garbi dira gazte gaztetandik irabazitako sariak eta denetan sonatuena 1933. urtekoa "Bost lore" izenekoarekin. Horren azterketa sakona eginga du egun hauetarako Juan Mari Lekuonak eta *Egan* aldizkariak gain, bere hitzaldiaren gaia ere hori bera da. Ez da gutxi Aitzol buru zuen gerraurreko mugimendu literario hartan, Lauaxeta, Lizardi, Orixe tartean izanik, sari bat berak eskuratzea. Baina, esan bezala, bere grina eta zaletasun berezia euskaraz idaztea izan zen; esan daiteke bizl osoan egunik hutsegín gabe, gehiegisko esatea izan daitekeen arren, idatzi zuela euskaraz asko edo gutxi. Bere lumaren berri jakin zuten euskal aldizkari ugariak: "Euzko Gogoa", "Karmel". "Olerti", "Jesusen Biotzaren Deya", Zeruko Argia" eta gure ardurapean argitaratzen den "Egan"ek.

Argitaratuak asko izanik, are eta gehiago dira oraindik argitara eman gabeak Loiolako artxibategiak baleztatzen digunez. Argitaratutako bere poesien berri eman berri digu karmeldar langile porrokatu batek, Julen Urkiza "Karmel" aldizkariko zuzendariak *Aldizkari eta egunkarietako euskal bertso eta olerkien bibliografia* izeneko liburuan, 332-333 orrietan. Bertan agiri dira bere ehun bat poesia lehen aldizkari desberdinetan argitara emanak. Baina askoz ere gehiago dira argitaratu gabeko artíkulu, bertso eta olerkiak Loiolan ikusi genuenez. Azal ikuspegi bat emanez beste bi poesia liburu daude bertan: "Neurtitzak" eta "Puskak". Idazlanen arloan, berriz, honako hauek, besteak beste: *Urmeetako oroitzak*: eta *Izaten asi* izenekoak; *pentsamenduak* arloan: *Tayeldarren mendian*; *komentario erlijiosotan*: *Erromakoei*; *egunerokoak* edo *egunkariak*: *Egunerokoa*, hiru liburuki; *eskutitzak* saillean hiru liburuki: 1959, 1960, 1961-62 dela-koetan; *irakaskintza* arloan: *Tayelkera ikasteko* apunteek; kuaderno arrosa batean bere bizitzari buruzkoak; *denetarik* izeneko beste batean argitara emandako artíkulu sorta. Eta iturri onetik jakin dugu-

nez, berak Txinan misiolari egonik, "lau urte luzez iya ezer egiteko aukerarik gabe etxe-zuloan egon behar izan" zuenean eta horren ostera lurralde hura jantzi sollekin irten beharra izan zuenean, inork ez omen daki zenbat lan eta idazlan geratu zen galduta edota inork ez dakien lekunean.

Horrez gain, gutun asko eta asko idatzi zuela gauza jakina da, bai bere adiskide jesulagundikoei haranola senide eta gainerako lagunei. Guzti hori eskuratzen eta sailkatzen baduke aski lan eskua sartu nahi duenak.

Horrez gain ausartu zen gazte garalan Virgilloren "Eneida" euskaratzen nahiz 612 bertso besterik ez itzuli. Heldauroan, 57 urterekin Dabiden salmoak eman zizkigun "Dabid'en eresiak" izenarekin.

Ezin dugu alde batera utzi berak Olabideren "Idazteuna" argitaratzeko egindako lan paregabea. Urrutian misiolari egonik eta ordena barruan zuen ospea gogoan, Jesulagundiko Nagusiak propio deitu zion osatu eta biribil zezan Aita Olabideren "Idazteuna". 1957. urtean egin ahal izan zuen ahalegin hori.

Gure sarrera hau mengel samarra iruditzen zait bere poesia eta bertso antologia honi agurra egiteko. Aukeran argitara gabeak begiratu ditut "Bost lore" ezik. Uste dut bertan oso ondo isladatzen dela autore honen poesia eta bertsotako sen fin eta arina. Irakurle eta azterlariari esku utzi nahi dugu horren sakonketa.

Sarrera honi azken hitza emateko, esan beharrean aurkitzen naiz, aire fresko baten moduko lurruna sortzen duela autore hau irakurtzeak. Askok zaharkituegia dela esan dezakete. Nere iduriz garaiak azkarregi iraungitzen diren garalotan freskagarri da beste gisako irakurketa eta poesiak irakurtzea ere. Ziur andoaindar eta andoaindar ez diren askok eta askok oso pozik irakurri eta kantatuko dituztela eskuarteko poesia eta bertsoak.